

Grunnbevilgningen til KIFO, Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning

SAMMENDRAG

-Hva er KIFO? Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning (KIFO) er i dag et kompetansesenter for kunnskapsbasert analyse av kirke, religion og livssyn i samfunnet. KIFO har i dag en stab med 5 forskningsstillinger, forskningssjefsstilling og administrativ stilling.

-Hvordan ble KIFO etablert? KIFO ble etablert i 1993, men ideen til en kirkelig forskningsstiftelse ble reist av Kirkemøte allerede i 1986.

-Hva gjør KIFO? KIFOs hovedvirksomheter er forskning, evaluering og formidling. Institusjonen samler inn og analyserer data om religiøs tro og atferd i Norge og setter disse resultatene inn i en bredere samfunnsmessig og kulturell sammenheng. Når det gjelder Den norske kirke har KIFO analysert kirkelig statistikk og forsket på en rekke store reformer og endringsprosesser (Trosopplæringsreformen, Kirkevalg, Gudstjenestereform). KIFO samarbeider med en rekke andre religionsfaglige forskningsmiljøer og har i flere sammenhenger fungert som et «nav» i et forskningssamarbeid om større prosjektet, som for eksempel studien av den offentlige sorgen etter 22.juli. Institusjonen har også vært med å arrangere Nordisk religionssosiologisk konferanse og har stått som utgiver av *Nordic Journal of Religion and Society* (et fagtidsskrift på nivå 2).

I den perioden KIFO har eksistert har det blitt flere aktører på det religionsfaglige forskningsfeltet i Norge. Selv om feltet er blitt styrket er det fremdeles noen områder der KIFO har en særlig kompetanse. For det første er KIFO den eneste religionsfaglige oppdragsforskningsinstitusjonen, mens forskning ved de andre religionsfaglige miljøene primært er knyttet til kombinerte forsknings- og undervisning-stillinger. For det andre har KIFO, gjennom sin organisering og sitt samfunnsvitenskapelige fagmiljø, en kompetanse til å administrere og analysere surveyundersøkelser om religion som ikke dekkes av andre fagmiljøer i dag.

KIFOs ressurser; grunnbevilgning og oppdragsinntekter. KIFOs virksomhet finansieres gjennom en grunnbevilgning og oppdragsinntekter. Forholdet mellom grunnbevilgning og oppdrag har variert noe de siste årene. Grunnbevilgningen har i snitt utgjort om lag $\frac{3}{4}$ del av samlede inntekter. Når KIFO trenger så pass høy andel av sine inntekter i form av grunnbevilgning, kan dette henge sammen med flere forhold. For det første er alle forskningsinstitutter avhengig av visse basisressurser (lokaler, administrative tjenester mm) og for et lite institutt vil dette utgjøre enn relativ større del av budsjettet. For det andre er tilbudet om betalte forskningsoppdrag er mindre på det religionsfaglige feltet enn på mange andre områder i samfunnet.

Konsekvenser av redusert bevilgning. Bakgrunnen for dette notatet er Kirkemøtets vedtak om å utrede konsekvenser av redusert bevilgning til KIFO. To alternativer er blitt drøftet:

-Reduksjon i grunnbevilgning med 1. mill. Dersom denne reduksjonen skal gjennomføres uten nedbemanning i staben, forutsetter det økte oppdragsinntekter. Ut fra det vi har sagt om oppdragsmarkedet på dette feltet virker dette usikkert. Den mest sannsynlige konsekvensen kan da bli å redusere staben med en stilling. Dette vil være uheldig for et så lite institutt. Et forskningsinstitutt må ha en minimumsstørrelse for å fremdeles være et attraktiv fagmiljø som kan rekruttere og holde på forskere med høy kompetanse. En stillingsreduksjon kan også redusere instituttets evne til å konkurrere om oppdragsinntekter og i neste omgang svekke instituttets økonomi ytterligere

-Reduksjon i grunnbevilgning med 3.mill. Å kompensere denne reduksjonen med tilsvarende økning i oppdragsinntekter ansees i dag som urealistisk. Kompensasjon gjennom reduksjon av stillinger vil innebære en halvering av forskerstaben og et institutt på en størrelse som ligger under det vi har omtalt som minimumsstørrelse for denne type virksomhet. I praksis vil dette måtte bety nedlegging av KIFO som selvstendig forskningsinstitusjon.

Avslutning. KIFOs forskningsfelt har stor offentlig interesse, det er aktuelt, oppgavene er mange og behovet for forskningsbasert kunnskap er stort. KIFO er et lite institutt med relativt få midler, men klarer likevel å produsere og formidle mye kunnskap som har stor relevans for den norske offentlighet, ulike vitenskapelige miljøer og Den norske kirke. I 1996 ble KIFO evaluert og evalueringen slo fast at virksomheten var «liv laga» og at virksomheten burde utvides og få et mer permanent grunnlag. I årsmeldingen for 2016 konkluderer KIFOs styre med at: «Det er vår vurdering at oppdragsgivere, Den norske kirke og det norske samfunnet får mye for pengene når de omsettes til forskningsbasert kunnskap og analyse gjennom KIFO.»

KIFOs mandat og oppdrag

Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning (KIFO) er i dag et kompetansesenter for kunnskapsbasert analyse av kirke, religion og livssyn i samfunnet. KIFOs forskningsfelt har stor offentlig interesse, det er aktuelt, oppgavene er mange og behovet for forskningsbasert kunnskap er stort. KIFO er et lite institutt med relativt få midler, men klarer likevel å produsere og formidle mye kunnskap som har stor relevans for den norske offentlighet, ulike vitenskapelige miljøer og Den norske kirke. I årsmeldingen for 2016 konkluderer KIFOs styre med at: «Det er vår vurdering at oppdragsgivere, Den norske kirke og det norske samfunnet får mye for pengene når de omsettes til forskningsbasert kunnskap og analyse gjennom KIFO.»

KIFOs forhistorie

KIFO ble etablert i 1993. Ideen om et forskningssenter for kirkeforskning hadde imidlertid vært lenge innenfor kirkelige kretser og ble også nevnt i Stortingsmelding 40 (1980-81) «Om stat og kirke». I denne meldingen het det at det var behov for forskning på «kirken i folket og folket i kirken». Kirkemøtet reiste saken første gang i 1986, og et utredningsarbeid ble startet under ledelse av historiker og senere teologiprofessor Berge Furre. Det var en voksende erkjennelse av at Den norske

kirke hadde behov for forskningsbasert viten om egen virksomhet og samfunnet kirken virker innenfor, og at man trengte samfunnsvitenskapelige og empiriske tilnærminger i tillegg til de teologiske.

Utredningen (Furre 1987a) begrunnet behovet for en ny forskningsstiftelse:

«Skal kyrkja møta samfunnsendingane framover **førebudd**, vinna ein sterkare plass i det offentlege rom, og leggja premissar for haldningar og prosessar i samfunnet, må kyrkja planmessig driva fram empirisk materiale om samfunnet og stimulera tenkning i forkant av samfunnsutviklinga.» (Furre 1987a, utheving i originalen)

I et internt notat fra et møte med statssekretær Harald Bekken (AP) i Kirke- og undervisningsdepartementet skriver Furre at «det måtte ha ei uavhengig stilling – men med ei tilknytning til kyrkerådet», videre la han «vekt på at eit slikt senter måtte ha ein samarbeidande og samordnande funksjon overfor dei forskningssentra som alt finst.» (Furre 1987b)

Arbeidsgruppa som arbeidet med denne utredningen, la frem et forslag for Kirkemøtet i 1988. Det ble foreslått å opprette en egen forskningsstiftelse som skulle forske på kirke, religion og livssyn i samfunnet, drive utviklingsarbeid og informere om kirkerlevant forskning. Det ble flere behandlinger i de neste årene for det var krevende å finne en finansieringsløsning. Man måtte også bruke mye tid på å finne en samarbeidsordning mellom den nye stiftelsen og de FOU-miljøene (forsknings- og utviklingsmiljøene) som allerede drev med lignende forskning.

KIFO blir etablert

I 1992 faller brikkene endelig på plass og Kirkemøtet kan gjøre vedtak om at det «sluttar seg til planane om å etablere ei sjølvstendig stifting som skal ha i oppgåve å stimulere til, drive og formidle forskings-, utgreiings- og utviklingsarbeid i kyrkja». Kirkemøtet gir Kirkerådet i oppdrag «å etablere «Stiftinga Kyrkjeforskning»».

KIFOs mandat ble vedtektsfestet ved stiftelsen og har vært uendret siden:

«KIFO har som føremål å

- drive og stimulere til forskning kring kyrkje, religion og livssyn i samfunnet
- drive utgreiings- og utviklingsarbeid i same fagområdet
- formidle forskning og forskingsresultat til brukarane; til kyrkjelydane, samfunnet og den offentlege debatten.» (KIFO vedtekter)

Økonomi og personale

Kirkerådet var hovedstifter og skjøt inn stiftelseskapitalen (300 000 kr) mens en rekke andre FOU-miljøer, stort sett høyskoler og teologiske utdanningsinstitusjoner, ble invitert inn som medstiftere. Det ble lagt opp til at medstifterne bidro med ressurser i form av forskerårsverk (0,5 årsverk per institusjon), inntekter gjennom eksterne oppdragsprosjekter og at Kirkerådet bidro med resten – primært fra overskudd i Opplysningsvesenets fond (OVF).

I starten var det én ansatt forsker, en forskningssjef og en førstesekretær i halv stilling ved KIFO (til sammen 2,5 årsverk). Samarbeidsinstitusjonene bidro ellers med ytterligere 3,5 forskningsårsverk gjennom en forpliktende avtale, slik at KIFO disponerte til sammen 6 årsverk. Til sammenligning er den faste staben ved KIFO i dag 7 årsverk, hvorav 5 er rene forskerstillinger.

Stiftelsesformen ga instituttet en uavhengig plattform for å drive forskning og utvikle et fagmiljø i tråd med vedtektene. Styringsorganene til KIFO skal etterse at vedtektene følges opp. Kirkerådet har fulgt en policy for sine oppnevninger til styringsorganene som har sikret en kombinasjon av forskningskompetanse og kjennskap til Den norske kirke.

Evaluering anbefalte utvidelse

KIFOs mandat har vært uforandret siden 1993, men organiseringen, styringsorganene og sammensetningen av representantskapet har gjennomgått forandringer. En evaluering i 1996 fastslo at KIFO var «liv laga», men burde få en større stab av egne ansatte og sikret en større grunnbevilgning. Det har i samme periode også skjedd endringer ved de samarbeidende institusjonene, i Den norske kirke, norsk religions- og livssynspolitikk og lovreguleringen av dette feltet.

Et forskningsfelt i utvikling

Det religiøse landskapet i Norge står på mange måter foran store endringer. Den norske kirke overtok per 1. 1. 2017 ansvaret for prestestillingene og kirkebudsjettet. Regjeringen arbeider med et nytt lovverk for hele tros- og livssynsfeltet. Demografiske endringer og et større mangfold i tros- og livssynstilhørigheter løper sammen med en nedgang i Den norske kirkes dåpstall. KIFOs forskere undersøker, dokumenterer og analyserer ulike sider ved denne utviklingen, i samarbeid med andre forskningsmiljøer nasjonalt og internasjonalt.

Forsket på store reformer

KIFO har fulgt de store reformene i Den norske kirke, stat-kirke høringene og den bredere religionspolitiske debatten siden 90-tallet. Presters arbeidsforhold, Trosopplæringsreformen, «kulturkirken», kirkevalgene og utviklingen av det kirkelige demokratiet har blitt behandlet i flere rapporter, og KIFO har trukket inn forskere fra andre FOU-miljøer i slike prosjekter. Mye på grunn av KIFO er det i dag tilgjengelige kvalitetssikrede forskningsdata om kirkemedlemmer, religiøse aktiviteter, holdninger blant kirkemedlemmer og mange andre statistiske størrelser.

Dynamisk organisasjon som kan reagere raskt

Ved å være organisert som et rent forskningsinstitutt har KIFO en mulighet til å respondere raskt på oppdragshenvendelser og hendelser i samfunnet. For å vise hvilken betydning dette kan ha skal vi se nærmere på et konkret eksempel. Da 22.juli-terroren rammet landet klarte KIFO på kort tid å organisere et forskningsprosjekt om folkets reaksjon og sorgbearbeiding, og få prosjektet finansiert. I løpet av høsten 2011, mens folk fremdeles hadde hendelsene nært i minne, organiserte KIFO flere store datainnsamlinger: en landsomfattende survey om folks deltagelse i og opplevelse av de offentlige sorgmarkeringene, en survey til utvalgte sokn i Dnk om kirkens rolle, i samarbeid med Folkemuseet en innsamling av folk sine fortellinger fra hendelsene; og flere intervjuundersøkelser. De første resultatene ble presentert på en dagskonferanse våren 2012, som fikk stor media-oppmerksomhet, og materialet ble senere bearbeidet og presentert som bok på Universitetsforlaget våren 2013. Boken gir en bred framstilling av de offentlige sorgmarkeringene, der Den norske kirkes

rolle relateres til andre trossamfunn og stat og kommunenes engasjement. Boken ble redigert av KIFO-forskere, men skrevet i samarbeid med forskere fra en rekke andre faginstusjoner (UIO, Durham Universitet, MF, Diakonhjemmet Høgskole, Holocaustsenteret, KA, Norsk Etnologisk Gransking/Folkemuseet).

Religionsstatistikk

Samfunnsutviklingen har også tydeliggjort behovet for å se på Den norske kirke i et bredere religiøst landskap. Boka «Religion i dagens Norge», som kom ut i 2010, og «Religionsstatistikk og medlemsforståelse» fra 2012, har vært viktige referanseverk for religionsstudenter og forskere. I 2009 initierte KIFO et stort nordisk religions sosiologisk prosjekt (NOREL) som har resultert i mange publikasjoner og gitt rom for to doktorgradsprosjekter. I 2015 publiserte NOREL-prosjektet boka «Religionens tilbakekomst i offentligheten?» og en internasjonal publikasjon, «Religious Complexity in the Public Sphere» kom høsten 2017. Prosjektet danner også noe av utgangspunktet for en bok redigert av en tidligere KIFO-forsker som nå er tilsatt ved Universitetet i Agder, «Ungdom og religion i Norge». Tre nåværende KIFO-forskere bidrar med kapitler i denne boken, som publiseres høsten 2017.

Setter dagsorden og reiser debatt

KIFOs forskningsportefølje de seneste årene har omfattet både studier av Trosopplæringen, Liturgireformen, synkende dåpstall, nordmenns bibelbruk, tros- og livssynsdialoger, reaksjoner på 22. juli-terroren, religion i livsstilsblader og utvikling av hatretorikk. KIFO-forskerne har i perioden 2012–2016 publisert gjennomsnittlig 14–15 vitenskapelige artikler årlig og vært svært aktive som foredragsholdere innenfor sine forskningstema. Forskningsresultatene har ofte bidratt til å sette dagsorden og reise debatter i offentligheten. Bare i 2016 alene har KIFOs forskere hatt 76 medieomtaler og flere førstesideoppslag i aviser som Vårt Land og Dagen.

Forskerrekruttering og kompetanseutvikling

I løpet av de 24 årene KIFO har eksistert har det blitt bygget opp en solid forskningskompetanse om kirke-, religion og livssyn i det norske samfunnet. Dette har ikke bare skjedd i KIFO, men i et større forskningsnettverk som har samarbeidet med KIFO. I dette nettverket har man utvekslet forskere og forskningsresultater med KIFO-miljøet. Gjennom dette samarbeidet har mange bygget opp forskningskompetanse og gjennomført doktorgrader som så har blitt publisert i KIFOs Tapir-serie. KIFO har rekruttert mange unge forskertalenter og gitt dem mulighet til å utvikle seg, samtidig som de har bidratt til å utvikle forskningsfeltet. I KIFO har man kunnet begynne som forskningsassistent og gå ut som professor. Når det i dag finnes flere forskningsmiljøer med forskning på KIFOs forskningsfelt, finner vi mange med bakgrunn som KIFO-forsker. KIFO har satt et tydelig fotavtrykk.

Kirkeforskning i andre land

Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland

Den Evangelisk-lutherske kirken i Finland har i tilknytning til den nasjonale Kyrkostyrelsen i Tampere, opprettet en Kyrkans forskningscentral. I tillegg til kirkelige utredninger og kirkeforskningsoppdrag for kirken, arbeider forskningssenterets 6 tilsatte også med tros- og livssynsspørsmål i samfunnet mer generelt. Kanselliet i Helsingfors har i tillegg en egen Statistikkentral med to tilsatte, som samler, tilrettelegger og publiserer statistikk over befolkning og medlemmer, kirkens virksomhet og kirkens økonomi.

Svenska kyrkan

Svenska kyrkan har opprettet både en forskningsenhet og en analyseenhet i tilknytning til Kyrkostyrelsen i Uppsala. Forskningsenheten er i hovedsak en teologisk avdeling med rundt 10 ansatte. Analyseenheten har 6 stillinger, og ansvarsområdet er primært innsamling, analyse og formidling av statistisk materiale.

Den danske Folkekirken

Folkekirken Uddannelses- og Videnscenter (FUV) er underlagt Kirkeministeriet (det danske kirkedepartementet) og skal innsamle, analysere og formidle kunnskap om folkekirken og forholdet mellom kirke og samfunn på et vitenskapelig grunnlag. Senteret ble opprettet i 2014 og har en kombinert oppgave i å sørge for etterutdanning for prester og å drive fou-virksomhet. FUV ligger i Århus og har 44 stillinger med utdanningsvirksomhet som primæroppgave, mens 7 stillinger er fagstillinger knyttet til forskning og utredning.

KIFO har sterkere forskningsprofil

Blant våre naboland er det etter vår erfaring ingen kirkelig tilknyttede fou-enheter som helt kan sammenlignes med KIFO når det gjelder ambisjonsnivå og resultater på forskningskvalitet eller organisasjonsform. Det finske senteret har vist seg som det mest relevante for KIFO å samarbeide med og har vært aktive i større internasjonale samarbeidsprosjekter og annen vitenskapelig utveksling i form av konferanser og publikasjoner. Det danske Videnscenteret, er relativt nyetablert som analyse- og forskningsenhet, men ligner mest på KIFO i organisasjonsform siden det inngår i en stiftelse. Det kan legges til at de ved etableringen kom til KIFO på et studiebesøk.

KIFOs grunnbevilgning

Finansieringsmodellen til KIFO har vært endret i årenes løp. I starten var det som nevnt en grunnbevilgning fra Den norske kirke som bare dekket 2,5 stilling og driftsutgifter, mens samarbeidsinstitusjonene (medstifterne) avga til sammen 3,5 forskerårsverk til KIFO. De eksterne KIFO-forskerne leverte forskning som var forhåndsavtalt med KIFO, men ble som regel værende ved sine egne institusjoner under utførelsen. Denne organisasjonsmodellen hemmet KIFO i å bygge opp et stabilt instituttmiljø.

På statsbudsjettet

Kirkerådet hadde siden opprettelsen, i samarbeid med KIFOs styringsorganer, arbeidet for å få et fast statstilskudd til KIFO. I 2002 lyktes dette, slik at KIFOs grunnbevilgning kom inn i statsbudsjettet som en øremerket bevilgning under kirkebudsjettet. I årene fremover ble denne relativt forutsigbar og gitt en indeksregulert oppjustering fra år til år i likhet med Den norske kirkes statstilskudd. Grunnbevilgningen og oppdragsinntektene muliggjorde 6 faste stillinger. Etter hvert som man bygget opp en fast stab, lyktes det også å øke oppdragsinntektene slik at man kunne utvide til 7 stillinger.

Tilskudd overført til Kirkerådet/Kirkemøtet

Denne tilskuddsordningen varte til 2013, da den statlige delen av kirkebudsjettet på grunn av kirkeforliket og den planlagte forvaltningsreformen, ble overført til Kirkerådet/Kirkemøtet. Kirkerådet overtok da det administrative ansvaret som tilskuddsyter for KIFO, som fremdeles lå innbakt i statstilskuddet som Den norske kirke fikk. I en overgang hadde Kirkerådet en føring på å videreføre KIFOs (og andre tilskuddsmottakeres) tilskudd etter samme nøkkel som departementet hadde brukt.

Denne «øremerkingen» av statstilskuddet ble borte fra og med 2015, og i 2017 fikk Kirkemøtet ansvar for hele kirkebudsjettet.

Tilskuddet til KIFO ble i 2017 «frosset» på nominelt 2016-nivå, i likhet med de andre tilskuddsmottakerne i samme budsjettgruppe – den såkalte «gruppe 3». Tilskuddet som er på 6,5 millioner innebærer en reell nedgang, ettersom priser, leiekostnader og lønninger har økt. KIFO har små muligheter til å redusere utgifter, da de stort sett er bundet opp i personalkostnader og utgifter til lokaler. KIFO har muligheter til å øke eksterne prosjektinntekter gjennom oppdragsforskning og søknader til forskningsråd og andre forskningsfond. Med nåværende bemanning og faste driftskostnader må KIFO hente inn om lag 1/4 del av sine nettoinntekter gjennom oppdrag og eksterne tilskudd.

Grunnfinansiering og eksterne inntekter

Historisk sett har de eksterne inntektene og omsetningen svingt opp og ned, og med KIFOs beskjedne størrelse er vi sårbare for slike økonomiske svingninger. Men dette dreier seg ikke bare om økonomi – det handler også om omfang og type prosjekter som KIFO påtar seg ansvar for. Når KIFO «vinner» anbud og søknadsprosesser i Forskningsrådet, er instituttet avhengig av å trekke på forskere ved andre FOU-miljøer. KIFO har også benyttet seg av midlertidige tilsetninger og stipendiatstillinger. Selv om omsetningen øker når vi får tilslag på større prosjekter, blir det ikke nødvendigvis noe «overskudd». KIFOs hovedsamarbeidsnettverk og faglige nettverk knyttet til enkeltforskere har vært viktige når det gjelder søknadsprosesser og bemanning av prosjekter.

Dersom man sammenligner KIFOs grunnbevilgning med andre forskningsinstitutter, så er den relativt beskjeden i kroner og øre. Men om man ser på forholdet mellom grunnbevilgning og samlet omsetning og måler det i prosent, så kommer KIFO høyt ut. I perioden 2012–2016 har grunnbevilgningen gjennomsnittlig ligget på ca. 68 % av omsetningen. Dette kan begrunnes med at KIFO er et svært lite institutt og at en nødvendig basisfinansiering derfor må bli forholdsmessig større enn hva den er i større institusjoner som har stordriftsfordeler. Det kan også tilføyes som en viktig tilleggsårsak, at kirke-, religions- og livssynsforskningsfeltet har vært lite prioritert økonomisk av myndighetene og i mindre grad tematisert i Forskningsrådets utlysninger. Det er lite realistisk å forvente større tilgang på oppdragsmidler her. KIFO er heller ikke noe unikum når det gjelder å ha en forholdsmessig høy grunnfinansiering. Det finnes også eksempler på forsknings- og kompetansesentre som er fullfinansierte over statsbudsjettet, for eksempel Norsk lokalhistorisk institutt og Nasjonalt kompetansesenter for læring og mestring innen helse (NK LMS) – begge med ca. 10 heltidsansatte.

Konsekvenser av reduksjon i grunnbevilgningen

Kirkemøtet gjorde i januar 2017 et vedtak om å se nærmere på KIFOs grunnbevilgning og vurdere konsekvenser av et eventuelt kutt. Vedtaket er ikke nærmere begrunnet ut over en henvisning til kirkens generelle økonomiske utfordringer. Det sies ikke hvorfor bare KIFO er valgt ut i sin budsjettgruppe (gruppe 3). KIFOs andel av Den norske kirkes statstilskudd er ca. 3 promille, men for KIFO vil en endring i tilskuddsnivået kunne få store konsekvenser.

KIFO er en prosjektorganisasjon som opererer i et marked hvor enkeltprosjekter ofte kan utgjøre halvparten av de variable eksterne inntektene. Svingninger i økonomien er derfor normalt og det er

også normalt at man ikke kjenner inntektene ved årets begynnelse. Uforutsigbarhet og usikkerhet er derfor noe man er vant til å leve med – og budsjettering bygger i svært stor grad på «erfaringstall», antakelser basert på erfaringer gjort i tidligere år. Så lenge det ikke skjer store endringer i staben eller i grunnbevilgningen, kan man regne med at det jevner seg ut over noen år. KIFO gjennomgikk i 2015/16 en større utskiftning i staben og prioriterte innkjøring av nytilsatte og tid til ny prosjektutvikling i 2016, noe som medførte lavere inntjening. 2017 har KIFO måttet flytte fra VID og inn i nye lokaler. Dette har også resultert i en del ekstra kostnader som vil vises i regnskapet. Et visst overskudd i fra tidligere år har gitt oss en forsvarlig «buffer» til mestre slike overganger. KIFO registrerer nå en økning i henvendelser om prosjekt- og søknadssamarbeid.

Kirkerådet har bedt KIFO om å vurdere konsekvenser av direkte kutt i tilskuddet og differensiere mellom to ulike varianter. Vi vil i det følgende se på hvilke økonomiske følger det kan gi å kutte tilskuddet med henholdsvis 1 million og 3 millioner. Senere vil vi se litt nærmere på faglige konsekvenser av ulike tilskudsreduksjoner.

Reduksjon med 1 million

Dersom KIFO får redusert grunnbevilgningen med 1 million, vil det bli svært krevende å få et budsjett og regnskap i balanse. Det meste av KIFOs utgifter går til personalkostnader og det er lite rom for innsparinger i driftsbudsjettet. Skal man unngå å kutte i stillinger, så må mer av inntektene hentes annetstedsfra – gjennom oppdragsforskning. Bemanningsreduksjon er en mulighet, men da reduseres samtidig evnen til å konkurrere om oppdrag og de faste driftskostnadene må bæres av færre. KIFOs styre har flere ganger påpekt at staben, med 5 forskerstillinger allerede er svært liten i forhold til hva det forventes av KIFO å levere. Forskningsråd og eksterne oppdragsgivere er potensielle inntektskilder, men de siste års erfaringer tilsier at det er vanskelig å få finansiert større forskningsprosjekter på KIFOs felter via Forskningsrådet og andre oppdragsgivere med unntak av Kirkerådet/Den norske kirke. Historisk sett har det vært to viktige oppdragsgivere som jevnlig har utlyst midler til kirkeforskning – Kirkedepartementet og Kirkerådet. Etter at Kirkerådet overtok forvaltningen av kirkebudsjettet i 2014 har Kulturdepartementet som ansvarlig for hele tros- og livssynsfeltet sluttet å utlyse midler til kirkeforskning. Departementene har heller ikke initiert mer forskning på andre deler av kirke-, religions- og livssynsfeltet. Dersom grunnbevilgningen reduseres, mens Den norske kirke har like stort eller større forskningsbehov enn tidligere, er det tenkelig at mer av denne forskningen må kjøpes av KIFO eller andre FOU-institusjoner. Det er derfor ikke sikkert at Den norske kirke vil spare penger ved en slik endring.

KIFO vil med 1 million i tilskudsreduksjon stå overfor følgende alternativer:

- Øke ekstern inntjening på prosjekter, fortrinnsvis i fra Den norske kirke/Kirkerådet
- Øke ekstern inntjening på prosjekter, ved å tilpasse seg markedet (mindre vekt på kirkelig relevans)
- Redusere kostnader ved nedbemanning/1 forskerstilling

Reduksjon med 3 millioner

Dersom KIFO får redusert grunnbevilgningen med 3 million, eventuelt gjennomført som en gradvis nedtrapping i 2018-2020, vil det innebære en radikal omlegging eller nedleggelse. KIFO vil ikke være i stand til å håndtere et slikt kutt uten at stifterne bidrar til en helt ny organisasjonsmodell. En modell tilsvarende KIFO i 1993 hvor hovedsamarbeidspartene/medstifterne ga 0,5 årsverk til KIFO-forskning er lite realistisk. Alle utdanningsinstitusjonene har siden 1993 bygget opp og utviklet sine egne FOU-

miljøer og er selv økonomisk presset. Organisatorisk sammenslåing med en av hovedsamarbeidspartnerne kan være et alternativ, men det som har kjennetegnet KIFOs forskningsprofil vil måtte bli kraftig svekket dersom KIFOs grunnbevilgning på forhånd blir halvert. Vi kjenner heller ikke til at det er noe ønske i fra hovedsamarbeidspartene om en slik fusjon.

Et annet alternativ kan være at Den norske kirke overtar KIFO og at KIFO blir en FOU-avdeling i Kirkerådet. Dette vil også bryte med KIFOs forskningsprofil og uavhengighet til majoritetstrossamfunnet. KIFO vil bli mer lik den svenske kirkeforskningsenheten. Dersom Den norske kirke ønsker å opprettholde eller øke omfanget av kirke-relevant forskning, er det slett ikke sikkert at en slik modell vil bety innsparing. Modellen vil imidlertid bety at Den norske kirke får større kontroll over kirkeforskningen, samtidig som forskningen vil tape legitimitet og omdømme i offentligheten, problemstillinger som man var oppmerksom på ved stiftelsen av KIFO (jf. sitater i dette notatets innledende kapitler).

En tredje mulighet kan være en modell som enkelte departementer bruker og som innebærer at det inngås langsiktige og relativt omfattende rammeavtaler om finansiering til definerte forskningsprogrammer. I vårt tilfelle vil Kirkerådet være den naturlige avtalepartneren. Denne finansieringen som er knyttet til avtalte forskningsprogrammer, kommer da i tillegg til grunnbevilgningen og må fremforhandles mellom Kirkerådet og KIFO. Det gir Kirkerådet større innflytelse på prioriteringen, samtidig som instituttet forblir selvstendig og får en viss økonomisk forutsigbarhet. Det gir imidlertid også Kirkerådet mer administrasjonsarbeid og det vil ikke medføre like stor økonomisk innsparing. En slik løsning vil også reise problemstillinger med hensyn til forskningens uavhengighet.

KIFO vil med 3 millioner i tilskuddsreduksjon stå overfor følgende alternativer:

- Nedbemanning og fusjon med en av hovedsamarbeidspartnerne og redusere egen prosjektportefølje («KIFO-forskning»)
- Nedbemanning og fusjon med Kirkerådet og opprettet som FOU-avdeling med vekt på KR's utredningsbehov
- Rammeavtale med en hovedsponsor (KR) hvor det gis tilleggsbevilgninger knyttet til forhåndsdefinerte forskningsprogrammer, slik at KIFOs budsjett sikres
- Nedleggelse

Konsekvenser ut over de rent økonomiske

Vi har hittil sett på økonomiske konsekvenser og mulige tilpasninger, uten å drøfte institusjonelle og faglige følger. En reduksjon i tilskuddet kan også få utilsiktede og uforutsette følger. Vi kan dele dem inn i tre:

- Signaleffekten, spesielt i forhold til ansatte og potensielle søkere hos KIFO
- Endring i KIFOs kapasitet, fleksibilitet og uavhengighet ved nedbemanning og/eller fusjonsløsninger
- Endring i KIFOs forskningsprofil ved fusjonering, ved rammeavtaleløsning eller ved større avhengighet av oppdragsmarkedet

Fare for kompetansetap

Signaleffekten av at Kirkemøtet vedtar kutt i tilskuddet til KIFO kan alene være alvorlig nok. En reduksjon vil for det første være et negativt signal fra vår stifter og viktigste hovedsamarbeidspartner og bruker av forskningen vår. Det vil skape usikkerhet i instituttet om Den norske kirkes vilje eller evne til å sikre KIFO økonomisk i fremtiden og spre usikkerhet blant forskerne om dette er en god arbeidsplass å satse sin karriere på. Instituttets beskjedne størrelse og det faktum at vi er lokalisert i Oslo med landets største universitet, to teologiske utdanningsinstitusjoner, to store høyskoler, og en rekke forskningsinstitutter, betyr også at kompetansen vår er konkurranseutsatt. Tre av KIFOs forskere med lengst ansiennitet sluttet i perioden 2013–2016 og de gikk alle til professorstillinger ved universiteter. Dette illustrerer KIFOs sårbarhet i konkurransen om kompetanse, men også at KIFO hittil har vist seg å gi religionsforskere en god karrierevei. KIFO har bidratt til å bygge opp et sterkt norsk forskningsmiljø på kirke-, religions- og livssynsforskning som er langt større enn instituttet alene. KIFO er imidlertid sårbart for store utskiftninger i staben over kort tid. Når det skapes større usikkerhet om instituttets økonomiske bærekraft, øker faren for å miste kompetanse.

Koordinatorrollen truet

En styrt nedbemanning og eventuell fusjon som følge av dette vil redusere KIFOs samlede kapasitet til å utvikle, søke om og påta seg større forskningsprosjekter. Rollen som KIFO tidligere har spilt som koordinator for større satsninger og KIFOs funksjon som et «nav» for forskningsnettverk på kirke-, religions- og livssynsfeltet vil bli vanskeliggjort. Ved en fusjon vil KIFO også i større grad måtte tilpasse seg den andre organisasjonens profil og prioriteringer. KIFOs profil og identitet vil for omverdenen bli knyttet til den nye «moderorganisasjonen». Dersom KIFO blir underlagt Kirkerådet etter modell fra Svenska Kyrkans Forskningsenhet, vil KIFO ikke lenger oppfattes som et uavhengig FOU-miljø, noe som kan få konsekvenser for mulighetene til forskningssamarbeid med andre forskningsmiljøer, søknader til forskningsråd og vårt omdømme blant eksterne oppdragsgivere. Det vil også få konsekvenser for KIFOs rolle som troverdig formidler av forskningsbasert kunnskap til allmenheten og evne til å reise debatter i offentligheten.

Endret faglig profil

Ved en fusjon eller binding av en vesentlig del av KIFOs forskningsbudsjett i en rammeavtale med f.eks. Kirkerådet, vil KIFO miste noe av sin forskningsfrihet og uavhengighet. En fusjonspartner eller hovedsponsor gjennom rammeavtale vil få større innflytelse på instituttets faglige prioriteringer og forskningspolicy, det vil også ha betydning for hvordan forskningen oppfattes av omverdenen.

Større avhengighet av oppdragsforskningsmidler truer ikke i prinsippet KIFOs uavhengighet eller nåværende forskningsprofil. I praksis vil dette likevel være vanskelig for KIFO fordi tros- og livssynsfeltet er lite som oppdragsmarked. Det utlyses få prosjekter fra statlig hold, og det har blitt merkbart mindre etter at Den norske kirke er blitt eget rettssubjekt og båndene mellom staten og kirken ble løsnet. Kirkelige organer og kirkelig tilknyttede kristne organisasjoner har ofte begrensede midler til å kjøpe forskning. KIFO har derfor ofte inngått samarbeid om forskning med slike instanser og brukt av egen grunnbevilgning til å delfinansiere viktig forskning som ellers ikke ville blitt realisert. Kutt i grunnbevilgningen vil føre til at KIFO i større grad må operere med instituttsatser og delfinansiere færre samarbeidsprosjekter. KIFO vil i mindre grad enn i dag, kunne imøtekomme forskningsbehov hos kirkelige organer og kristne organisasjoner med dårlig betalingsevne. Dersom KIFO skal hente en større del av inntektene fra oppdragsprosjekter, vil det innebære et press i retning

av å gå inn på andre forskningsområder hvor det finnes mer midler. Dette kan gå på bekostning av det som hittil har vært regnet som relevant KIFO-forskning i henhold til vedtekter og strategiplan.

KIFOs samfunnsoppdrag trues

Norske medier kontakter KIFO ukentlig for å få forskernes kommentarer til ulike spørsmål innenfor sine kompetanseområder. Forskningsrapportene får vanligvis god mediedekning og forskerne bruker mye tid på å formidle sine kunnskaper og forskningsresultater til allmennheten. KIFO stiller også opp for Den norske kirke for å holde innlegg om temaer knyttet til egen forskning og deltar hvert år på den nasjonale Trosopplæringskonferansen.

KIFO har sett det som en viktig oppgave å holde oppe en infrastruktur for hele forskningsfeltet, gjennom sitt hovedsamarbeidsnettverk, gjennom andre faglige nettverk og diverse arrangementer og tiltak. KIFOs arbeid med og formidling av kirkestatistikk er et eksempel på dette. KIFO-seminarene som alle hovedsamarbeidspartnerne kan delta gratis på er et annet. Fagtidsskriftet *Nordic Journal for Religion and Society* utgis av KIFO. Tidsskriftet har oppnådd høyeste rangering som en forskningspublikasjon på nivå 2, og det er blitt en uunnværlig publikasjonskanal for det nordiske religionssosiologiske forskningsmiljøet. KIFO har også vært en betydelig bidragsyter i både den internasjonale og den nordiske religionssosiologiske foreningenes styrer og i de årlige forskningskonferansene.

Vi har i dette notatet vist til at KIFO ivaretar en del samfunnsoppgaver som ikke kan dekkes gjennom oppdragsforskning. Det gjelder forskning og folkeopplysning knyttet til tros- og livssynsfeltet som Den norske kirke er en del av og som det ellers ville vært naturlig at det største trossamfunnet hadde ivaretatt. Disse oppgavene vil fort kunne bli salderingsposter dersom grunnbevilgningen kuttes. Formidlingsarbeid gjennom media har vært høyt prioritert av instituttet, og dette er også den beste måten å nå ut med kirkerlevant forskning til menighetsmedlemmene på. KIFO har også klart å holde et høyt antall vitenskapelige publiseringer, ved siden av sine rapportserier. KIFO-forskere figurerer på listen blant de hundre mestpubliserende forskere i Norge de siste fem år. Dette lar seg ikke finansiere direkte gjennom oppdragsmidler, men er viktig både for forskningsfeltet og for de enkelte forskernes kompetanseutvikling. Mange forskningsinstitutter som i sterkere grad er avhengig av oppdragsmidler har problemer med å avsette tid til vitenskapelig publisering fordi dette må finansieres gjennom egne midler. Dette gjør dem mindre attraktive for dyktige forskere med ambisjoner om egen utvikling. KIFO har siden opprettelsen bidratt til en rekke doktorgrader på kirke-, religions- og livssynsforskningsområdet. KIFO har, som nevnt, over tid rekruttert unge forskere som siden har utviklet seg og kunnet kvalifisere seg for professorstillinger ved universitetene og har videreutviklet sine forskningsinteresser i nye FOU-miljøer. Dette representerer et stort samarbeidsnettverk for KIFO og det vedlikeholdes gjennom KIFOs egne seminarer, gjennom *Nordic Journal of Religion and Society* og gjennom de nordiske og internasjonale religionssosiologiske konferansene. På denne måten har man bidratt til å gjøre «KIFO-forskningen» større enn det KIFO selv representerer alene.

Avslutning: KIFOs rolle i en tid med store utfordringer

Den norske kirke står overfor store og viktige utfordringer i tiden som kommer, også økonomiske. Kirken vil trenge kvalitetssikret og analysert empiri som grunnlag for sine beslutninger og prioriteringer. Den vil også trenge forskningsbasert innsikt i befolkningens handlinger og holdninger til tro og livssynstilhørighet. KIFO vil kunne bidra med slik kunnskap og innsikt.

Vi tror at Den norske kirke har muligheter til å gjøre økt bruk KIFOs kompetanse uten at det går utover instituttets autonomi, vedtektsfestede formål og behovet for ekstern inntjening. Evaluering av kirkelige omstillingsprosesser og reformer, er ett høyaktuelt område. Fremstilling, analyse og tolkning av kirkestatistikk, kan være et annet eksempel. KIFO er åpen for en videre dialog rundt samarbeidsforholdet og hva som kan være rimelige forventninger innenfor grunnbevilgningen.

Spørsmålet er hva Den norske kirke tenker om KIFOs betydning fremover som forskningsinstitutt, kompetansebank og bidragsyter til grunnlag for egne prioriteringer og til en opplyst samtale om kirke, religion og livssyn i det norske samfunnet? Det er også et spørsmål om hvordan Den norske kirke vurderer KIFOs rolle i de forsknings- og utredningsoppgavene kirken, tros- og livssynssamfunnene og det norske samfunnet står overfor i dag? Dersom vi fortrinnsvis legger vekt på det økonomiske aspektet, er det også et spørsmål om en dekning av Den norske kirkes fremtidige forskningsbehov vil koste mindre om man reduserer eller legger ned KIFO. Vi ser det som uheldig at spørsmål om fremtidig utvikling og alternative organisasjonsmodeller for KIFO tas opp i forbindelse med en budsjettsak. Usikkerhet om instituttets økonomi, og indirekte om KIFO blir videreført, er skadelig og kan bli selvoppfyllende hvis dette forblir uavklart over tid.

Referanser:

Furre, Berge 1987a: Prosjekt KIFO. Framlegg til kyrkjemøtet 1986

Furre, Berge 1987b: KIFO-sondering i departementet

KIFO 1996: KIFO – liv laga? Evaluering av Stiftelsen Kirkeforskning 1993-1996. (Styrets evaluering i rapportform, som er basert på en internevaluering og en kortfattet ekstern evaluering av leder for Svenska Kyrkjans forskningssekretariat)

KIFO 2017: Årsmelding 2016

KIFO 2017: Vedtekter <http://www.kifo.no/hvem-er-vi/om-kifo-3/vedtekter/>

Kirkemøtet 1986, sakspapirer

Kirkemøtet 1987, sakspapirer

Kirkemøtet 1988, sakspapirer

Kirkemøtet 1992, sakspapirer

Stortingsmelding 40 (1980-81) «Om stat og kirke»